СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14 (дата звернення: 11.10.2026).
2. Конвенція про кіберзлочинність : міжнародний документ від 23.11.2001. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 08.10.2026).
3. Боярчуков М. Судова практика щодо фішингу та інших схем онлайн-шахрайства. *Юридична газета*. 02.06.2025. URL: https://yur-gazeta.com/(дата звернення: 05.10.2026).
4. Сахно А. Хто такі дропи та як з ними борються в Україні. *РБК-Україна*. 17.01.2025. URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/hto-taki-dropi (дата звернення: 21.10.2026).
5. Чорнуха О. До 8 років в'язниці за банківську картку. Як в Україні каратимуть за «дроп-схеми». *РБК-Україна*. 25.09.2026. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/8-rokiv-v-yaznitsi-bankivsku-kartku-k-ukrayini-1790342529.html (дата звернення: 11.10.2026).
6. На Вінниччині викрито мережу з 300 дропів із оборотом понад 127 млн грн, п'ятьом особам повідомлено про підозру. *Офіс Генерального прокурора*. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/na-vinniccini-vikrito-merezu (дата звернення: 10.10.2026).
7. Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту громадян, їхніх коштів від незаконних дій з платіжними інструментами й банківськими рахунками : реєстр. № 16013 від 02.09.2026. Верховна Рада України. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70664 (дата звернення: 11.10.2026).

Черниш Х.С., здобувач
Науковий керівник: Більчук О. О.,
асистент кафедри права, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ У СИСТЕМІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ ДОСВІД УКРАЇНИ

Правнича освіта має бути спрямована не лише на отримання теоретичних знань, а й на формування практичних умінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Для роботи правника важливо не тільки знати законодавство, а й уміти аналізувати конкретні ситуації, визначати правову проблему, знаходити шляхи її вирішення, працювати з клієнтами та складати юридичні документи. Однією з форм практичної підготовки студентів є юридичні клініки, які дають змогу поєднати теоретичні знання з практикою та отримати перший досвід роботи з реальними правовими питаннями.

Питання становлення та розвитку юридичних клінік досліджували Н. В. Міловська, А. А. Шелепа, В. М. Сущенко, М. Т. Лоджук, В. О. Гончаренко, Г. Палійчук та інші науковці. У їхніх працях розглядаються питання розвитку юридичних клінік, їх ролі у правничій освіті, організації клінічної роботи та поєднання практичної підготовки студентів із наданням правничої допомоги населенню.

Метою дослідження є комплексне опрацювання поглядів про роль юридичних клінік у правничій освіті України, їх значення для практичної підготовки майбутніх правників та аналіз досвіду діяльності юридичних клінік окремих українських університетів.

За своєю сутністю юридична клініка є навчально-практичним підрозділом ЗВО чи його юридичного факультету, де здобувачі вищої освіти під керівництвом викладачів і юристів надають безоплатну правничу допомогу соціально вразливим верствам населення [2, с. 44; 3, с. 146]. Діяльність юридичної клініки гармонійно поєднує освітню та соціальну цілі: з одного боку, вона створює умови для застосування і закріплення теоретичних знань на практиці [3, с. 144], а з іншого – підвищує рівень правової грамотності населення та забезпечує захист прав громадян.

Правовою основою діяльності юридичних клінік є законодавство трьох рівнів [3, с. 146-147]. На загальнодержавному рівні це Закон України «Про вищу освіту» (ч. 7 ст. 33) [1], Наказ МОН України від 03.08.2006 № 592 [4] та Стандарт вищої освіти зі спеціальності D8 «Право», що вимагає формування практичних компетентностей [3, с. 145]. На корпоративному й локальному рівнях діяльність регулюють акти Асоціації юридичних клінік України (Стандарти діяльності, Етичний кодекс) і внутрішні положення ЗВО.

Практична підготовка в юридичній клініці охоплює широкий спектр видів діяльності, що максимально наближують студента до реальної правничої професії. Працюючи з реальними клієнтами, здобувачі вищої освіти здійснюють інтерв'ювання та консультування громадян, проводять глибокий аналіз нормативно-правових актів та судової практики (зокрема правових позицій Верховного Суду та ЄСПЛ) [3, с. 146, 148; 9, с. 531], готують юридичні та процесуальні документи – позовні заяви, скарги, клопотання та правові висновки [2, с. 45; 9, с. 531]. Важливим напрямом є також правопросвітня діяльність, у межах якої студенти проводять тренінги та роз'яснювальні лекції для молоді й громади.

Така комплексна робота сприяє формуванню ключових професійних навичок, визначених у міжнародній практиці (зокрема у Звіті МакКрейта Американської асоціації адвокатів). Серед них – здатність виявляти та вирішувати правові проблеми, ефективна ділова комунікація, навички ведення переговорів та досудового врегулювання спорів, а також дотримання норм професійної етики та конфіденційності [2, с. 44-45]. На відміну від пасивного спостереження, яке нерідко має місце під час традиційного навчального процесу, юридична клініка забезпечує безпосереднє виконання фахових завдань із обов'язковим двостадійним контролем із боку викладача чи адвоката [3, с. 148; 9, с. 531].

Аналіз роботи вітчизняних юридичних клінік свідчить про різноманітність організаційних моделей та високий рівень адаптації до сучасних викликів.

Зокрема, Юридична клініка Державного університету «Житомирська політехніка», що функціонує при факультеті публічного управління та права, виступає інноваційним осередком практичного навчання. Організація її роботи поєднує очний прийом у спеціально облаштованому кабінеті та дистанційні інструменти (через корпоративну електронну пошту та Google-форми), надаючи консультації й допомогу у підготовці документів із цивільного, сімейного, житлового та адміністративного права, а також у сферах захисту прав споживачів та інтелектуальної власності [8].

Своєю чергою, Юридична клініка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого належить до найперших та найпотужніших осередків у державі. У своїй діяльності вона спирається на класичні три функції римського права: *cavere* (правопросвіта та застереження від помилок), *agere* (процесуальне представництво та складання позовів) і *respondere* (надання фахових консультацій) [7]. Постійна громадська приймальня університету в Харкові під керівництвом досвідчених науковців та адвокатів забезпечує системну підтримку малозабезпечених верств населення, ВПО та військовослужбовців.

Унікальний досвід має й Лабораторія практичного права «Юридична клініка» юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, заснована ще у 1999 році. Особливістю цієї клініки є жорсткий конкурсний відбір та обов'язкова тренінгова підготовка студентів перед їх допуском до консультування, а також тісна інтеграція з навчальним процесом, Криміналістичною лабораторією та регіональними центрами безоплатної правничої допомоги [6].

Попри значні здобутки, серед яких розгалужена мережа з понад 60 клінік під егідою Асоціації юридичних клінік України та їхній вагомий соціальний ефект [2, с. 46], функціонування юридичних клінік стикається із низкою системних проблем.

За даними Реєстру юридичних клінік України, лише у 44% ЗВО курс «Основи юридичної клінічної практики» інтегровано до навчальних планів (22% як обов'язковий та 22% як вибірковий), у той час як у 35% ЗВО робота проводиться поза навчальним планом, а у 18% такий

курс взагалі відсутній [5]. Серед інших перешкод – недостатнє фінансове та матеріально-технічне забезпечення, відсутність обліку навчального навантаження викладачів-кураторів [2, с. 45; 9, с. 532], а також потреба законодавчого врегулювання процесуального представництва інтересів клієнтів у судах за участю консультантів-студентів під керівництвом адвокатів.

Перспективи подолання цих викликів полягають у обов'язковому включенні клінічного навчання до освітніх програм із наданням відповідних ECTS-кредитів [2, с. 46], активній цифровізації робочих процесів (впровадженні CRM-систем та електронних приймалень), розвитку спеціалізованих клінік (з питань екологічного, земельного, IT-права, медіації та захисту прав військовослужбовців), а також в інтеграції юридичних клінік у модель дуальної освіти.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що юридичні клініки є невід'ємним і найефективнішим елементом практико-орієнтованого навчання у вищій юридичній школі України, який дозволяє успішно поєднати набуття здобувачами освіти професійних компетентностей із наданням якісної безоплатної правової допомоги.

Досвід університетів підтверджує, що юридична клініка виступає оптимальною та високоякісною базою навчальної і виробничої практики. Використання юридичних клінік у цьому статусі є критично доцільним, адже воно забезпечує формування високих етичних стандартів, фахових навичок консультування й документування, а також сприяє реальному захисту прав громадян та розбудові правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 06.10.2026).

2. Кравчук М., Грицан О. Юридична клінічна освіта як ефективний спосіб підготовки правників. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 2 (26). С. 42–48.

3. Міловська Н. В. Юридичні клініки у системі практичної підготовки фахівців у галузі права. *Нове українське право*. 2021. Вип. 4. С. 144–150.

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 № 592. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06.

5. Реєстр юридичних клінік України. Асоціація юридичних клінік України. URL: https://legalclinics.in.ua/pro-nas/reyestr-yurydychnyh-klinik/ (дата звернення: 06.10.2026).

6. Лабораторія практичного права «Юридична клініка» юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. URL: https://law.lnu.edu.ua/division/laboratoriya-praktychnoho-prava (дата звернення: 07.10.2026).

7. Юридична клініка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: https://legalclinic.nlu.edu.ua/ (дата звернення: 07.10.2026).

8. Юридична клініка Державного університету «Житомирська політехніка». URL: https://ztu.edu.ua/site/department?id=106 (дата звернення: 06.10.2026).

9. Шелепа А. А. Правова допомога, що надається юридичними клініками: форми та особливості реалізації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: «Право»*. 2026. Вип. 94: ч. 2. С. 530–533.